
Chroberz, „Zamczysko”, gm. Złota Pińczowska, woj. kieleckie

Informator Archeologiczny : badania 32, 157-158

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dziękowskiego. W trakcie badań archeologicznych eksplorowano wykop badawczy o wymiarach 1,5 x 15 m.

Badaniami objęto teren południowego zbocza Góry Chełmskiej, w niewielkiej odległości od ceglanego budynku tzw. „organistówki”, dawnego szpitala bazylińskiego, stanowiącego część stanowiska.

Celem badań było sprecyzowanie zasięgu osadnictwa wczesnośredniowiecznego oraz nowożytnego. Prace na tym stanowisku pozwoliły na uchwycenie przebiegu wczesnośredniowiecznej warstwy kulturowej, datowanej na XIII w. oraz na wyznaczenie stref naruszenia bądź zniszczenia jej przez nowożytne osadnictwo. Efektem tychże badań było również zarejestrowanie poziomu pierwotnego ukształtowania terenu.

Odkryto materiał zabytkowy w postaci fragmentów ceramiki, szklanych naczyń i kafli. Jego chronologię określono na XVI – XVII w. Natrafiono również na pozostałości nowożytnego osadnictwa w postaci ceglanej piwnicy bądź krypty.

CHEŁM, ul. św. Mikołaja 4, st. 60 (n. arch. ob. nr 1C), AZP 80 – 90/4

- cmentarz od wczesnego średniowiecza po nowożytność

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone przez mgr. mgr. Stanisława Gołuba i Tomasza Dziękowskiego. Drugi sezon badań. Założono pięć wykopów o łącznej powierzchni 30,9 m².

Stanowisko jest położone na północno-zachodnim stoku Góry Chełmskiej w niewielkiej odległości od wczesnośredniowiecznego centrum osadniczego zlokalizowanego na tzw. Wysokiej Górze. W jego obrębie znajduje się dawna cerkiew greckokatolicka p.w. św. Mikołaja.

Celem badań było rozpoznanie wschodniego zasięgu cmentarza i poszerzenie danych o stanowisku. Łącznie odkryto 12 grobów (na głębokości między 30 a 100 cm), zawierających przemieszane kości ludzkie, większe skupiska kostne lub szkielety w układzie anatomicznym. W niektórych grobach zaobserwowano pozostałości trumien. W funkcjonowaniu cmentarza, na podstawie ceramiki można wyróżnić dwa okresy użytkowania: XII/XIII – XV oraz XVII wiek.

Badania wykazały także istnienie 16 obiektów w postaci jam wkopanych w kredowy calec. Większość spośród nich nie ma przypisanej funkcji użytkowej. Kilka jam zostało określonych jako doły posłupowe. Odkryty tam materiał ceramiczny pozwala na ustalenie ich chronologii na XIII-XVII w. Jeden obiekt jest pozostałością po fosie datowanej na XVI-XVIII wiek, stanowiącej fragment umocnień obronnych miasta. W trakcie prac badawczych zebrano dużą ilość materiałów zabytkowych w postaci fragmentów naczyń glinianych, ułamków kafli, wyrobów metalowych, kościanych oraz zabytków szklanych.

CHROBERZ, „Zamczysko”, gm. Złota Pińczowska, woj. kieleckie

- wzgórze „Zamczysko” z relikdami: wczesnośredniowiecznego grodu, późnośredniowiecznego zamku, renesansowej rezydencji murowanej i nowożytnego cmentarzyska

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone przez ekipę Katedry Archeologii Historycznej Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego w składzie: prof. Leszek Kajzer (autor sprawozdania), mgr Aleksander Andrzejewski i mgr Marcin Lewandowski. Finansowane przez PSOZ (z tzw. kredytów powodziowych). Pierwszy sezon badań. Przebadano powierzchnię ponad 100 m².

Wzgórze Zamczysko w Chrobrzu to obecnie małe sierpikowate lessowe wyniesienie (o długości około 30 metrów i szerokości 18 metrów), umieszczone na skraju wsi, przy krawędzi doliny zalewowej rzeki Nidy. Pierwotnie wyniesienie to miało powierzchnię około 4 ha i ulokowane były na nim: kościół (potwierdzony źródłowo w początku XIV w.), książęcy dwór-gród, w którym w połowie XIII w. odbywały się wiece, zaś w końcu tego stulecia (jak wynika z relacji Jana Długosza) utopiono królewicza węgierskiego Andrzeja, a także towarzysząca im zabudowa. Następnie ta naturalna forma terenowa została gruntownie zniszczona, a szeroki przekop podzielił ją na zachowane do dziś wzgórza

kościelne oraz opisane sierpikowate wyniesienie, które zachowało tradycyjną nazwę Zamczysko. W latach 1959-1961 Zamczysko badała Elżbieta Dąbrowska; prace ukierunkowane były na rozpoznanie wczesnośredniowiecznego grodu. Wyniki jej prac zostały opublikowane w kilku artykułach, a także monografii o wczesnośredniowiecznym osadnictwie Ziemi Wiślickiej. Po ulewnych deszczach w 1997 r. nastąpiło gwałtowne zniszczenie opisanej formy terenowej, której krawędzie obsunęły się, wraz z warstwami kulturowymi i relikami murów. I to właśnie zadecydowało o konieczności przeprowadzenia w Chrobrzu badań ratowniczych, które zakończono w końcu października 1998 r. Prace objęły obszar zachowanej formy terenowej, który nie był przebadany przez E. Dąbrowską.

Wyeksplorowano 2 wykopy badawcze o łącznej powierzchni ponad 100 m² i orientacyjnej kubaturze około 290 m³. Zgromadzono 2180 zabytków ruchomych, sporządzono niezbędną dokumentację rysunkową i fotograficzną. Materiał kostny poddano analizie antropologicznej. Informacje historyczne o zamku Tęczyńskich pozyskano dzięki uprzejmości dr. Janusza Kurtyki.

Po tegorocznych badaniach Zamczysko w Chrobrzu traktować należy jako całkowicie przebadane, a równocześnie całkowicie zniszczone. Tegoroczne prace stworzyły rzeczywiście ostatnią okazję poznania charakteru obiektu w poszczególnych fazach jego przekształceń.

Stwierdzono, że badane partie obiektu były wielokrotnie przekopywane, co sprawia, że sytuacja stratygraficzna jest całkowicie zakłócona. Szczególnie dotkliwe straty wynikły z użytkowania terenu przez cmentarz przykościelny (z XVIII-XIX w.) i w trakcie kopania tu stanowisk strzeleckich i schronów w trakcie I wojny światowej. W przycalcowych warstwach znaleziono niktne relikty murów, wykonanych z pińczowskiego kamienia wapiennego, które zidentyfikowano jako pochodzące z wzniesionej tu około połowy XVI w. rezydencji podskarbiego koronnego i wojewody sandomierskiego Stanisława Tarnowskiego (+1568).

Wkopane w lessowy calej spagowe partie fundamentów nie umożliwiają rekonstrukcji rozplanowania rezydencji, której znaczne partie niszczyły ostatecznie w wyniku obsuwania się skarp. Plan tego budynku nie zostanie więc nigdy poznany. W wykopie I przebadano pozostałość dużej sali, z relikami cokołu piecowego i detalem architektonicznym, pochodzącym z jej wystroju. W wykopie II, o całkowicie zakłóconej stratygrafii, znaleziono hałdę po dwóch piecach: z kafla naczyńowych i z kafla formowanych w matrycach.

Badania w Chrobrzu nie doprowadziły do lepszego poznania wczesnośredniowiecznego grodu i późnośredniowiecznego zamku Tęczyńskich. Nie znaleziono zachowanych *in situ* relików tych obiektów, a tylko ułamki naczyń glinianych, które wiązać można z funkcjonowaniem obu obiektów. Wzbogacono natomiast, w sposób bardzo istotny, wiedzę o rezydencji Stanisława Tarnowskiego, której wystrój i wyposażenie lokują ją na najwyższym poziomie, także artystycznym. Szczególnie istotne jest znalezienie kafla po żółto-zielonym piecu, na pewno dwukomorowym, zbudowanym zarówno z wczesnorenansowych kafla, wykonywanych z matryc „wawelskich” (młodzieniec pod arkadą, dudziarz) jak i okazów wyraźnie jeszcze późnogotyckich.

Brak terenowych możliwości prowadzenia dalszych prac sprawia, że badania uznać trzeba za zakończone, a obiekt za totalnie zniszczony. Komunikujemy to z wielkim żalem, gdyż ranga poznawcza badanego obiektu była bardzo duża, sięgająca poziomu fundatora, wchodzącego w skład najwęższej rozumianej elity Polski późnojagiellońskiej.

Ciechrz, st. 26 (gaz. 371), gm. Strzelno, woj. bydgoskie - patrz: młodszy okres przedrzymski – okres wpływów rzymskich

Cieszyn-Wzgórze Zamkowe, gm. *loco*, woj. bielskie, AZP 108-44/1 - patrz: późne średniowiecze

CZEKANÓW, st. 2, gm. Jabłonna Lacka, woj. siedleckie, AZP 52-80/32

- ciałopalne cmentarzysko kurhanowe (poł. XI - poł. XIII w.)